

DOKUMENTACE HODNOT V ÚZEMÍCH S PŘEVAŽUJÍCÍM CHARAKTEREM KOMPONOVANÉ KULTURNÍ KRAJINY NAVRŽENÉ A VYTVOŘENÉ ZÁMĚRNĚ ČLOVĚKEM

Chroustovice

Komponovaná krajina Chroustovic leží v rovinaté zemědělské krajině v okolí městyse Chroustovice v Pardubickém kraji. Krajina je ovlivněna pozdně barokní (klasicistní) kompozicí 18. století. Kompozice je formální (geometrická) s výraznou centrální osou ve směru sever – jih. Dílčí části komponované krajiny mají vlastní geometrické členění (typu patte d'oie, síť čtverců nebo čtverec dělený axiální osnou). Všechny jsou provázány nějakým geometrickým způsobem fyzicky nebo pouze symbolicky s budovou zámku v Chroustovicích.

Kompozice je výsledkem práce chlumecké větve rodu Kinských – konkrétně Filipa Kinského.

Administrativní a územní údaje

Řešené území se nachází v Čechách v Pardubickém kraji. Rozkládá se ve dvou okresech – v Chrudimském a Pardubickém.

V okrese Chrudim se nachází tyto obce: Chroustovice

Ostrov Městec Opočno Poděčely

Lhota u Chroustovic Holešovice

Bor u Chroustovic

V okrese Pardubice: Uhersko

Čeradice Trusnov Turov

HISTORICKÝ VÝVOJ ÚZEMÍ

Urbanistický vývoj území

Chroustovice leží v mírně vlněné rovině protékané řekou Novohradkou (Olšinkou), která se u Úhřetické Lhoty vlévá do Chrudimky. Okolní, intenzivně zemědělsky využívaná krajina je bezlesá, jediné zbytky lesa tvoří obora navazující na chroustovický zámek a bažantnice Hájecká u Měštce, severně od Chroustovic.

Chroustovice se v písemných pramenech objevují poměrně pozdě, teprve v roce 1349, kdy

zde již existoval farní kostel. Již roku 1418 byla obec městečkem, jímž přes dočasné poklesy zůstala až do doby po polovině 19. století. Již ve středověku zde existovala tvrz, doložená roku 1406. Roku 1547 však byla již pustá. Zámek vznikl na jejím místě po roce 1577.

Půdorys Chroustovic podmínila cesta podél pravého břehu Novohradky. Na ní vznikla vřetenová náves, při jejímž jihovýchodním okraji vznikl kostel a za ním tvrz, které snad zaujala polohu již na levé, břehu říčky. Drobné polovesnické městečko se od středověku nevyvíjelo a jedinou změnou bylo po roce 1577 vybudování renesančního zámku, který zřejmě existující situaci nijak nezměnil.

Dosud málo významné Chroustovice se po roce 1676 začaly proměňovat ve velkolepý barokní zámecký komplex. Nejprve došlo za Františka Karla Libštejnského k úplné barokní přestavbě zámku. Míra tehdejších zásahů do okolí zámku není známa. Zcela novou etapu představovala rokoková přestavba zámku Filipem Kinským v letech 1779-80, s níž byla spojena i výstavba areálu čestného dvora severně od zámku a vytvoření rozsáhlé francouzské zahrady na opačné straně, přecházející v obor.

Vlastní městečko nebylo do velkolepé kompozice bezprostředně začleněno, respektive nebyla v něm provedena žádná urbanistická regulace. Zůstalo pouhým přívěskem, kolmo napojeným na dominantní osu, jehož protiváhou se na protější straně stal rozsáhlý areál hospodářského dvora. Předěl zámku a městečka již roku 1744 vytvořil nový barokní kostel. Příímým důsledkem vybudování zámeckého komplexu se stal prudký nárůst počtu domkářských obydlí poddaných zajišťujících potřeby zámku a dvora. Kromě jednořadé zástavby podél cesty ze severní strany náměstí tehdy vznikla nová zahuštěná enkláva jihovýchodně od městečka, stěsnaná v záhybu řeky na jejím levém břehu, která sousedila s velkým rybníkem Pazderníkem, který byl někdy kolem přelomu 18. a 19. století zčásti plošně redukován.

Novodobý vývoj Chroustovic nebyl výrazný. Zčásti se rozrůstala severní ulice, ale hlavní stavební aktivita se soustředila do zmíněné levobřežní enklávy, která byla spojena se západním koncem náměstí novou komunikací a mostem a zastavována paralelně řazenými malými bloky rodinných domů. Naproti předzámčí (po pravé straně) byla postavena škola a za ní několik domků mezi oběma paralelními alejemi. V období socialismu se v Chroustovicích stavělo velmi málo (při severní ulici), naproti dvoru však vyrostl velký vepřín a nový areál zemědělské velkovýroby znehodnotil i krajinu severně od městečka, bohužel právě v ose zámecké aleje. Tyto negativní zásahy naštěstí nezasáhly vlastní zámecký areál, který je zachován v neporušeném stavu. Památkové ochranné pásmo zámeckého areálu, vyhlášené roku 1996, zahrnuje celý komplex parku a náměstí s kostelem. (KUČA 2011)

Historický vývoj zámku a okolí

Zámek byl snad vystavěn na místě bývalé tvrze, o níž jsou doklady již z 15. století. Majitelé se zde neustále střídali; počátkem 16. stol. se dostaly Chroustovice Albrechtovi z Chlumu a Košumberka a po něm jeho bratru Slavatovi, jenž je připojil k panství Košumberskému. Za vlády těchto pánů tvrz zpustla a byla teprve od Zachariáše Slavaty z Chlumu opravena. Panství zdědil r. 1599 jeho nedospělý syn, jehož poručníci ho nemohli udržet kvůli dluhům, a

tak panství prodali r. 1600 Kunce Slavatové; její syn Diviš Lacembok z Chlumu a Košumberka prodal r. 1606 Chroustovice i s okolím Janu Divišovi ze Žerotína na Náměšti. Ale ani ten je neměl dlouho, přecházelo z ruky do ruky, až je r. 1663 koupil František Karel hrabě Liebštejnský z Kolovrat. Tento přestavěl tvrz na zámek, o němž se zachoval současný záznam. Vnuk jeho František Karel prodal r. 1721 zámek Chroustovice s městečkem a vsí Městec, Ostrov, Opočno, Uhersko, Trusnov, Franclinu, Radhošť, Ziku, Tyništko, Janovičky, Stradouň, Vinary, Sedlec, Pěšice, Mravín, Mentoury, Jenšovice, Martinice, Lozice, Turov, Staré a Nové Holíšovice Jeronýmovi hrab. de Capece a markrab. de Rofrano; potom Chroustovice držela Marie Terezie roz. markýzka z Rofrana, choť hrab. Leopolda Kinského.

Po ní byl od r. 1779 majitelem Ch. Filip Kinský, který zámek přestavěl částečně rokokovým slohem, zbudoval zahradní průčelí a připojil rozsáhlé předdvorí a zahrady v roce 1779-80. Zemřel r. 1827. Roku 1823 však od něho Chroustovice koupil kníže Karel Alexandr z Thurn-Taxisu. Po požáru r. 1861 obnoven pseudobarokně (ADÁMEK 1914) V roce 1919 byl zámek zabrán, pronajat zemskému správnímu výboru a upraven k léčebným účelům. Bylo však dbáno na to, aby byl zachován starobylý ráz místností. Později se stal zámek filiálkou Zemského léčebného ústavu pro děti. (JETMAR 1931)

Zámecké budovy tvoří východní stranu náměstí či návsi, uprostřed níž stojí rozsáhlý barokní kostel sv. Jakuba Většího. Původní stavba stojící uprostřed nynějšího hřbitova byla zbořena, přičemž je zachována pouze krypta Haugwitzů s náhrobky a r. 1744 byl vystavěn nynější kostel o něco severněji vedle hřbitova nákladem hraběnky Marie Terezie Kinské. Kněžiště má zakončeno polokruhem; po stranách přiléhají sakristie a knížecí oratoř, na západě hranolová věž, krytá štíhlou stanovou střechou. Vnitřní zařízení je rokokové. V blízkosti se nachází jednopatrová fara, vystavěná r. 1783 hrab. Filipem Kinským, ozdobena nad portálem sochou sv. Jana Nepomuckého v nice a znakem Kinských ve štítu. (ADÁMEK, 1914)

Popis zámku

Zámek se skládá z budovy ze 17. stol. a do podkopy rozestavěných traktů z konce 18. stol. Mezi budovami s byty pro služebnictvo je vjezd uzavřený mřížovou branou. Od těchto budov do čtvrtelipsy se táhnou konírny, za nimiž se otvírají po stranách dva menší vjezdy, na náves a do dvora hospodářského; pak pokračují čtvercové jednopatrové budovy s mansardami a přízemní podélná křídla v pravém úhlu lomená a k hlavní budově přistavěná; na podélných stranách otevřena jsou chodbami, v částech příčných jsou v právo kaple, vlevo kuchyně. Hlavní budova zámecká je jednopatrová, v jejímž středu je užší polopatro s trojúhelníkovým štítem. Nad portálem je balkon, nesený dvojicemi toskánských sloupů. V zahradním průčelí nesou dva páry jónských sloupů, pilastrů, hranolových pilířů a několik těžkých konsol terasu, po jejíž stranách vedou dvojdielná schodiště. Ve štítě nad terasou korunovaný dvojznak Kinských. Většina pokojů v zámku zařízena moderně, z původního nábytku rokokového a empírového zachovalo se jen několik kusů a něco dekorativních drobností, ostatní vše bylo odvezeno do Řezna. Podobně zachováno zde jen několik obrazů: portrétů a krajinomaleb. (ADÁMEK, 1914)

Exteriér zámku je trojkřídlý, patrový, středí části křídel dvoupatrové, členitá mansardová střecha s vikýři. Zámek má bohatou, barevně řešenou fasádu. (ČÍŽEK 1986) Před severním

průčelím rozlehlé čestné nádvoří, vymezené souměrně komponovanými budovami předzámčí (JV, JZ, SZ a SV) a prořaté vodním kanálem se třemi mostky. Můstky jsou ozdobeny vázami a skupinami amoretů se svítilnami. (SVOBODA 1997)

Zámecká zahrada a park

Zámecká zahrada, jejíž základy byly položeny za Filipa Kinského v roce 1780. Zahrada přecházela alejí do blízkého lesa – zde se pak rozkládala bažantnice o rozloze 5,4 ha. Nádvořím barokního zámku protéká vodní průplav říčky Novohradky (Olšinky), četné stříhané aleje a živé ploty doplňují mostky, balustrády, sala terrena a oranžerie. (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ 1999) Na jihu navazuje na zahradu lesík s pravidelnou osnovou průseků. (ČÍŽEK 1986)

Později, po prodeji panství rodině Thurn-Taxisů roku 1832, byla zahrada znovu upravena V. Illingem. Koncem 18. Století zde u svého bratra pobývala kněžna Teresa Poniatowská, která postavila v zahradě památník svému zemřelému manželovi. Zahrada v Chroustovicích byla obnovena pod vedením Františka Dobrkovského, podle projektu L. Wagnerové a architekta Šimůnka z roku 1975. (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ 1999)

Theresientlust

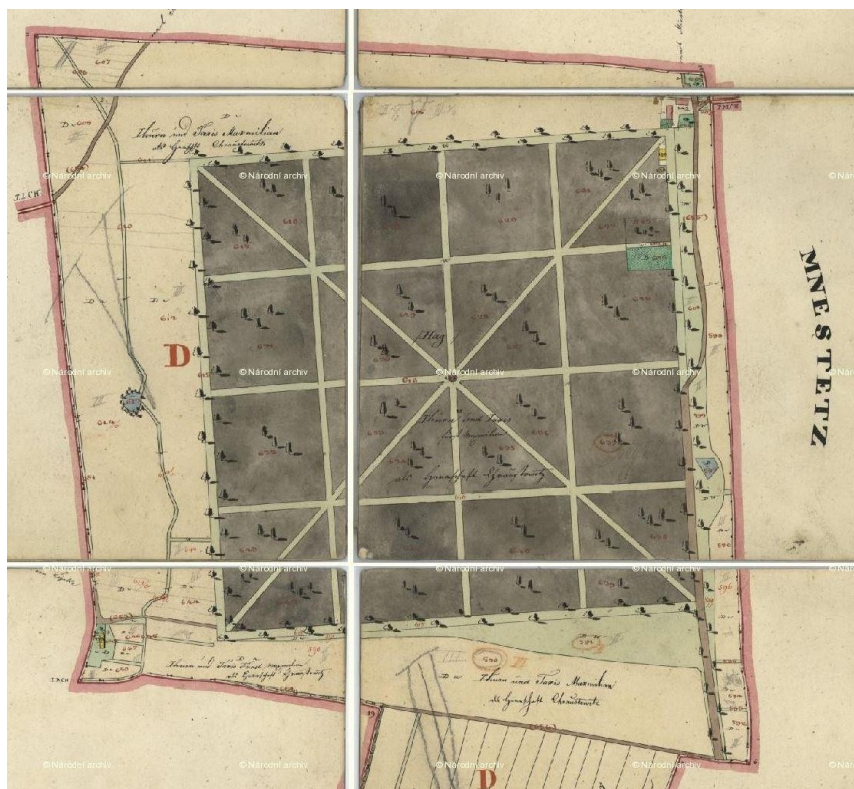
V blízkých lesích u Trusnova (Uhersko) byl v roce 1780 postaven zámeček Theresienlust (též Neulust). Navrhla ho ve tvaru hvězdy s osmi paprsky sama Teresa Poniatowská (později byl postupně rozebrán). Kněžna zakoupila panství u kláštera v Doksech, připravila zde novou výstavbu i krajinářské úpravy a pojmenovala je Terespol (později zanikly). (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ 1999) Stavba byla osobitě architektonicky pojatá – ve tvaru osmicípé hvězdy s malými místnostmi při každé sudé hraně. Vnitřní zdi prý byly vymalovány přírodními motivy, ve smyslu tehdejšího romantického uměleckého vnímání a citění. Patrová budova měla šindelovou střechou a čtveřici křídel. V přízemí a patře středové budovy se nacházel sál. Ve třech bočních křídlech byly dva pokoje, ve čtvrtém křídle se nacházela kuchyně. Do současnosti se dochovaly zbytky zdí a sklepy Theresienlust pohledově souvisel s parkem chroustovického zámku, od hlavního průčelí vedla pravidelná alej směřující do volné krajiny, která směřovala pohledy přítomných právě na vzdálený Neulust. Tato drobná, jistě úchvatná stavba přečkala jen asi sto let. Theresienlust byl zničen roku 1906. (HRUBÁ 2003)

Krajinná kompozice

Filip Kinský se rozhodl přestavět Chroustovice do velkého celku s jednotlivými logicky na sebe navazujícími částmi s důrazem na propojení zahrad, parku a čestného dvora. Proto nechal rozvrhnout jednotlivé objekty na centrální osu, procházející průjezdem zámku. Areál zámku je poměrně rozsáhlý a tvoří s přilehlými stavbami architektonickou kompozici vyváženou na střední osu ve směru sever – jih. Tato kompozice je důsledkem pozdně barokního krajinářského plánování, mající svůj zdroj v racionalistické geometrii rozvinuté v osmnáctém století, vyjadřující novou reprezentativní dominanci v prostoru, směřující do ohniska tehdejšího dění, jímž byly právě tyto panské stavby. Na této ose jsou za sebou v řadě

umístěny jednotlivé objekty vrcholící zámeckou budovou. Ze severu cesta přicházela do předzámčí lemovaným z obou stran eliptickými budovami koníren inspirujících se kasárenskou tereziánskou architekturou. Poté pokračovala přes segmentový mostek překračující náhon a směřovala na střed zámku. Z něho vycházela přes nově upravené zahradní křídlo do francouzské zahrady a dále do parku a přes řeku do bažantnice. Cesta z bažantnice pokračuje na sever přes náhon a řeku do vrcholu zahrady trojúhelného půdorysu. Směrem k jihu se profil pozemku zužoval do tvaru rovnoramenného trojúhelníka lemovaného jedním z náhonů svedeného do parku. Velká pozornost byla věnována celkovému řešení areálu a využití řeky Olšinky. Z řeky byl vydělen náhon, jenž protékal hospodářským dvorem dále přes čestný dvůr na náves zpět do řeky. Na nádvoří ho přemostovaly tři segmentové mostky a náhon odděloval zámecké budovy od předzámčí. Další náhon odděloval zahradu od bažantnice. Tok řeky se tak jedinečně začlenil do celkového výrazu architektury. Celý areál byl nově zkomponován do geometrického celku tak, aby se dosáhlo největší působnosti. Kompozice vázáná na dominantní osu ve směru jih – sever měla končit u nedalekého letohrádku Theresienlust šest kilometrů na sever u vesnice Uhersko, jenž patřil do skupiny zámeckých staveb, které nechal Filip Kinský v širším okolí vybudovat (Amorův chrám v zahradě dvora v Rychmburku, zámeček Karlštejn u Svatky). Alej protíná okolní krajinu a pohledově směřuje k nedalekému letohrádku. Původně měla pokračovat až k této stavbě, ale fakticky končila za nynějším hřbitovem, kde se lomila v pravém úhlu k západu a vyústila na cestu ze západní části náměstí. Kolmou osu pak tvoří přilehlý hospodářský dvůr na východní straně a městečko na straně západní. Obě tyto polohy spojuje náhon, protékající přes čestný dvůr. Vodní prvek účinně zvyšuje estetický účinek rozmístění objektů. Tento stav je důsledkem urbanistické činnosti chlumecké větve rodu Kinských. (ŠVEC 2007)

K výrazně barokně upravovaným částem kompozice patří zejména obora a bažantnice (obr. 1).

Obr. 1 Detail tzv. loveckého remízu s letohrádkem uprostřed (Mapa vrchnostenských dvorů v Chroustovicích, Státní oblastní archiv v Zámrsku, 1780). Jedná se o velkoryse rozsáhlou oboru členěnou sítí čtverců a diagonál (průseky). Průseky sloužily k nadržání lovené zvěře. Míří na významné objekty v krajině (viz mapa Kulturně historických hodnot a kompozičních jevů). Obora je kompozičně provázána centrální osou s budovou zámku.

Obr. 2 Zámecká zahrada s bažantnicí v Chroustovicích (Mapa vrchnostenských dvorů v Chroustovicích, Státní oblastní archiv v Zámrsku, 1780). Na osu zámecké zahrady navazuje v západojižním směru prostor zámecké bažantnice. Bažantnice je členěna do osmi obdélníků. Šest z nich bylo zalesněno a rozděleno do šestiramenné hvězdice průseků. Zbylé dva centrální čtverce byly lučního charakteru oddělené od sebe alejí.

Významný vliv na krajinu mají také mlýnské náhony, kanál a průplavy – například Dvakačovský náhon – vybudovaný za Viléma z Pernštejna a převádějící vodu Novohradky přes Loučnou až do Labe u Pardubic. (PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ 1999)

Obr. 3 Mapa vrchnostenských dvorů v Chroustovicích s čitelnou centrální kompozicí a s vazbou na lovecký remíz, Státní oblastní archiv v Zámrsku, 1780.

Dnešní využití

Dnes se v areálu zámku nachází internátní učňovská škola. Obora je využívána jako les. Ostatní části kompozice jsou v různém stupni rozpadu.

Obr. 4 Letecký pohled na zámek Chroustovice a zámeckou zahradu.

Obr. 5 Neulust, postavený v roce 1790 na obrazu Adolfa Liebschera.
<http://www.uhersko.cz/image.php?nid=955&oid=1136036&width=404&height=378>

Obr. 6 Zděný domek u zámečku Neulust <http://www.uhersko.cz/image.php?nid=955&oid=1136037&width=800&height=501>

Kulturní památky (KP) – vazba s USKP

Evidované kulturní památky v modelovém území Komponovaná krajina Chroustovice (dle Národního památkového ústavu)

Tab. 1

Č.	Katastrální území	Umístění	Památky	Typ	Pojmenování
1	Holešovice u Chroustovic	část Březovice	zámek	zámek	zámek Březovice
2	Holešovice u Chroustovic	Holešovice	Socha sv. Jana Nepomuckého	socha	Sv. Jana Nepomuckého
3	Holešovice u Chroustovic	Holešovice	mohylník, archeologické stopy	mohylník	
4	Uhersko	náves	Kostel Nanebevzetí P. Marie	kostel	Nanebevzetí P. Marie
5	Uhersko	Uhersko	zemědělský dvůr	zemědělský dvůr	
6	Uhersko	Uhersko	ohradní zeď s bránou	ohradní zeď	
7	Chroustovice	střed obce	zámek	zámek	zámek Chroustovice
8	Chroustovice	střed obce	kostel sv. Jakuba Většího	kostel	sv. Jakuba Většího
9	Chroustovice	náměstí Josefa Haška	fara	fara	
10	Chroustovice	Chroustovice	sloup se sochou P. Marie	sloup se sochou	socha P. Marie
11	Chroustovice	Chroustovice	rozcestník	rozcestník	
12	Vraclav	část obce Svatý Mikuláš	lázeňský dům	lázeňský dům	
13	Vraclav	čp. 49	venkovský dům	venkovský dům	
14	Vraclav	čp. 115	kostel sv. Václava, bývalý - fragmenty ve zdivu	fragment	sv. Václava
15	Vraclav	Sv. Mikuláš	kostel sv. Mikuláše	kostel	
16	Vraclav	Sv. Mikuláš	poustečna	poustečna	
17	Sedlec u Vraclavi	čp. 16	venkovská usedlost	venkovská usedlost	
18	Sedlec u Vraclavi	u domu čp. 45	Smírčí kříž	smírčí kříž	
19	Sedlec u Vraclavi	čp. 16	výměnek se špýcharem	výměnek; usedlost	
20	Ostrov		tvrz, archeologické stopy	tvrz	
21	Ostrov		Smírčí kříž	smírčí kříž	
22	Jenišovice u Chrudimi	střed obce	kostel Nejsvětější Trojice	kostel	Nejsvětější Trojice
23	Jenišovice u Chrudimi	na návsi	krucifix	krucifix	
24	Radhošť		kostel sv. Jiří	kostel	sv. Jiří
25	Rosice u Chrasti		kostel sv. Václava	kostel	sv. Václava
26	Rosice u Chrasti	č.p. 341	zvonice	zvonice	
27	Rosice u Chrasti	u kostela	márnice	márnice	
28	Rosice u Chrasti		zámek	zámek	
29	Dolní Roveň	Horní Roveň	kostel sv. Kateřiny	kostel	sv. Kateřiny
30	Dolní Roveň	Horní Roveň, čp. 74	fara	fara	

31	Dolní Roveň	Horní Roveň	kaple P. Marie	kaple	P. Marie
32	Dolní Roveň	Horní Roveň	kaplička	kaplička	
33	Dolní Roveň	Dolní Roveň	obecní úřad	obecní úřad	
34	Dolní Roveň	Dolní roveň, čp. 121	tělocvična - sokolovna	tělocvična - sokolovna	
35	Dolní Roveň	Dolní Roveň	kaplička sv. Václava	kaplička	Sv. Václava
36	Dolní Roveň	Horní Roveň, čp. 86	venkovská usedlost, s omezením: bez špýcharu	venkovská usedlost	
37	Dolní Roveň	Horní Roveň, čp. 201	venkovská usedlost, s omezením: bez obytného domu, čp. 11	venkovská usedlost	

Památky na modelovém území podle katastrálních území (zdroj Národní památkový ústav – památkový katalog):

Holešovice u Chroustovic

Zámek Březovice – Šlechtický statek hraběte Kinského založený na místě bývalé tvrze, památkově nejcennějšími součástmi jsou budova zámku a sýpky, ostatní budovy dotvářejí historické prostředí zámku, dokládají vývoj venkovského panského sídla v přímé návaznosti na hospodářský dvůr až po jeho ryze hospodářské využití úpravou na velkostatek, vyvíjející se v závislosti na prosperitě sídla a odrážející běžnou úroveň dobové architektury.

Socha Sv. Jana Nepomuckého - Barokní světecká statue z r. 1729, na okraji vsi při odbočce z hlavní silnice k zámku v Březovicích. Jedna ze soch vzniklých brzy po svatořečení (19.3.1729) Jana Nepomuckého. Doklad barokní urbanizace krajiny a religiozity donátora.

Mohylník - Soubor žárových mohyl pohřebiště pravděpodobně z doby hradištní (600-1200 n.l.), rozptýlených v lese. Archeologická lokalita. Datace: doba hradištní (600-1200 n.l.) - tato datace je pouze pravděpodobná, neboť mohylové útvary nebyly zkoumány a povrchovým sběrem se nepodařilo získat žádný datovací materiál. Nelze dokonce vyloučit, že jde o zaniklou středověkou vesnici a mohylovité útvary jsou pozůstatky zaniklých domů.

Chroustovice

Zámek Chroustovice - Barokní zámek z 2. pol. 17. stol., postavený na místě starší tvrze, významně rokokově upravený v l. 1779-1780, spolu s čestným dvorem a areálem francouzského parku náleží k výtvarně nejpozoruhodnějším dispozicím české barokní architektury.

Fara - Jednopatrová budova z roku 1783, průčelí zdobené rokokovou plastikou Jana Nepomuckého. Umělecko-historicky hodnotná architektura, současná s úpravou zámku. Brána v ohrazení tvoří charakteristický doplněk památky. Areál tvoří šířkově orientovaná patrová budova fary s průčelím orientovaným do ulice, vpravo od průčelí je v ohradní zdi situována brána a dále vpravo štítově orientovaná hospodářská budova. Pozemek kromě této budovy ohraničuje i nevysoká převážně kamenná zeď s opadanými omítkami.

Rozcestník - Hodnotný doklad historického značení cest z konce 19. století, autenticky zachovaný a v Pardubickém kraji zřejmě jediný na svém původním místě. Ojedinělý doklad rozvoje sídelní krajiny v kontextu s výstavbou nové silniční sítě.

Sloup se sochou Panny Marie - Kamenný sloup s plastikou Panny Marie Immaculaty z r. 1752, je příkladem typu světeckého sloupu, využívajícího běžných dobových kompozičních schémat. Dílo dobré výtvarné úrovně dotvářející prostor návsi bylo postaveno jako doklad zbožnosti.

kostel sv. Jakuba Většího - Barokní jednodlní stavba z roku 1774 se sálovým prostorem a průčelní hranolovou věží. Výrazná pozdně barokní architektura se slohově kvalitním rokokovým zařízením.

Uhersko

Zemědělský dvůr - Příklad rozsáhlého barokního panského dvora umístěného ve vsi, s reprezentativní úpravou obytné části, doplněný ojedinělou vodárnou ve dvoře. Doklad vývoje panského hospodaření od 18. po 20. století.

Kostel Nanebevzetí P. Marie - Příklad typu konzervativního barokního venkovského jednodlního kostela s věží v průčelí, z r. 1704, situovaného uprostřed vsi na hřbitově, vymezeném ohradní zdí, na místě středověkého předchůdce. Dominanta návsi i panoramatu obce.

Ohradní zeď s bránou - Převážně kamenná ohradní zeď na oválném půdorysu historického hřbitova u kostela Panny Marie, vymezuje historický sakrální areál. Urbanisticky důležitá součást dominantního architektonického souboru na návsi.

Ostrov

Tvrz, archeologické stopy - Archeologická lokalita zahrnující poslední stopy po feudálním sídle – tvrzi z poč. 15. – 16. století, z níž je zachován tvrzní pahorek, vybíhající do přilehlého rybníka a nevýrazné stopy fortifikace přecházející do terénu pole.

Smírčí kříž - Jedná se o monolitický hrubě tesaný pískovcový kříž. Jeho ramena mají rozpětí 59 cm. Levé rameno je oproti pravému mohutnější a téměř pravouhle zakončeno. Hlava kříže má ze zadní strany středem vedenou prohlubeň. Přes tělo kříže je na zadní straně vedena hluboká rýha, která může být pozůstatkem jakési dobové rytiny, může se však jednat i o vadu materiálu.

Jenišovice u Chrudimi

Kostel nejsvětější trojce - Kompaktní venkovský sakrální areál původně raně gotického jednodlního kostela, se složitým stavebním vývojem zahrnujícím požár r. 1585, zaklenutí lodi v 17. stol a úpravu r. 1893. Cennou součástí ohrazeného hřbitova je i barokní zvonice připojená k věži.

Krucifix - Hodnotné pozdněbarokní kamenosochařské dílo z r. 1808, dokládající vysokou úroveň kameníků dané oblasti na poč. 19. století. Skulptura vhodně ideově i urbanisticky dotváří blízký sakrální areál a specificky se uplatňuje v prostoru návsi.

Rosice

Kostel Sv. Václava - Barokní jednolodní venkovský kostel z 18. století, doplněný v rámci hřbitovního areálu samostatně stojící polodřevěnou zvonící a architektonicky kvalitní márnici z doby kolem pol. 18. století.

Zvonice - Stavba čtvercového půdorysu, přízemí zděné, patro bedněné, sedlová střecha. Vstup obdélným kamenným portálem, krytina tašková. Ve zvonovém patře zachována trojúhelníková zvonová stolice.

Márnice - Barokní budova márnice z 18. století, ve slohovém provedení, s klenutým interiérem, je charakteristickým prvkem venkovského sakrálního areálu.

Zámek - Soubor původně pozdně renesančního venkovského zámku z let 1650-53 a barokního gloriety z r. 1728 v místě bývalé zahrady je jediným chráněným pozůstatkem původního zámeckého areálu s devastovaným hospodářským dvorem.

Dolní Roveň

Kaple P. Marie - Hodnotná drobná sakrální stavba z 1. pol. 19. století, při polní cestě, na místě jedné ze 4 starších dřevěných kaplí k Božímu Tělu z r. 1707. Příklad typu, umístovaného v krajině jako doklad lidové zbožnosti. Orientační bod v krajině.

Obecní úřad - Veřejná budova, příklad uplatnění předválečné moderní architektury na českém venkově. Dílo významného regionálního architekta Karla Řepy z 30. let 20. stol., příklad významné veřejné zakázky, poznamenané autorským rukopisem a originalitou.

Tělocvična – sokolovna - Veřejná budova komponovaná patrně jako celek spolu se školou, střídá architektura 30. let 20. stol., doklad významu spolkové činnosti za 1. republiky a podpory zdejšího rodáka, předsedy vlády F. Udržala.

Venkovská usedlost, s omezením: bez obytného domu čp. 11 - Architektonicky hodnotný uzavřený areál zemědělské usedlosti, s dominantní budovou bývalého patrového špýcharu z r. 1864 s branou. Obytná budova je novostavbou na místě původního objektu. Významná urbanistická hodnota v obci.

Kostel Sv. Kateřiny - Příklad venkovského církevního areálu, který spolu se sousedním areálem fary tvoří působivý barokní celek, kdysi dominanta obce.

Kaplička sv. Václava - Hodnotná drobná barokní stavba z r. 1746, příklad typu, umístovaného v obcích a krajině jako doklad lidové zbožnosti. Jedna z původně 4 podobných kapliček v obci.

Kaplička - Hodnotná drobná zděná barokní kaplička z r. 1746, vhodně doplňující areál kostela, jedna z původně 4 podobných kapliček v obci.

Fara - Hodnotný barokně klasicistní areál s unikátní kulisovou branou, kompozičně svázaný s areálem kostela.

Venkovská usedlost, s omezením: bez špýcharu - Z původní usedlosti se zděným patrovým špýcharem barokního typu se dochovalo jen roubené obytné stavení štítově orientované ke komunikaci. Cenný doklad tradiční zástavby obce z 1. pol. 19. stol. se skládanou lomenicí.

Radhošť

Kostel Sv. Jiří - Venkovský sakrální areál středověkého původu, na okraji obce nad řekou, dochovaný v barokní podobě, s typickou siluetou v krajině. Příklad bezvěžového jednolodního kostela, doplněného samostatnou dřevěnou zvonící a márnici, vymezený ohrazením hřbitova.

Sedlec u Vraclavi

Smírčí kříž - Smírčí kříž stojí na okraji vozovky, v úzkém pásu mezi vozovkou a skalním úbočím nad silnicí. Je umístěn v místech naproti domu čp. 45, na severním okraji obce.

Venkovská usedlost - Klasicistní venkovská zděná usedlost z doby po požáru vsi r. 1852, s charakteristickou siluetou většího a menšího štítového objektu (obytného patrového domu a nižšího výměnku), propojených zdí s branou a brankou. Příklad tradiční venkovské stavby z opuky.

Výměnek se špýcharem - Drobný zděný klasicistní výměnek a špýchar venkovské usedlosti Vysokomýtska z doby po r. 1852, tvořící svým průčelím protiváhu k obytnému domu.

Vraclav

Kostel sv. Mikuláš - Velice hodnotný doklad vrcholné barokní architektury první třetiny 18. století v kraji, vystavěný regionálním chrudimským stavitelem Giovannim Quadronim podle plánů pražského architekta Carlo Antonia Canevaleho (náležel k rodině italských stavitelů a štukatérů, usazených v Praze). Po stránce architektonické i urbanistické představuje stavba kvalitní příklad zapojení architektury do krajiny.

Poustečna - Rekonstruovaný roubený domek poustevny Fráterky z r. 1692, doplněný dřevěnou věžičkou.

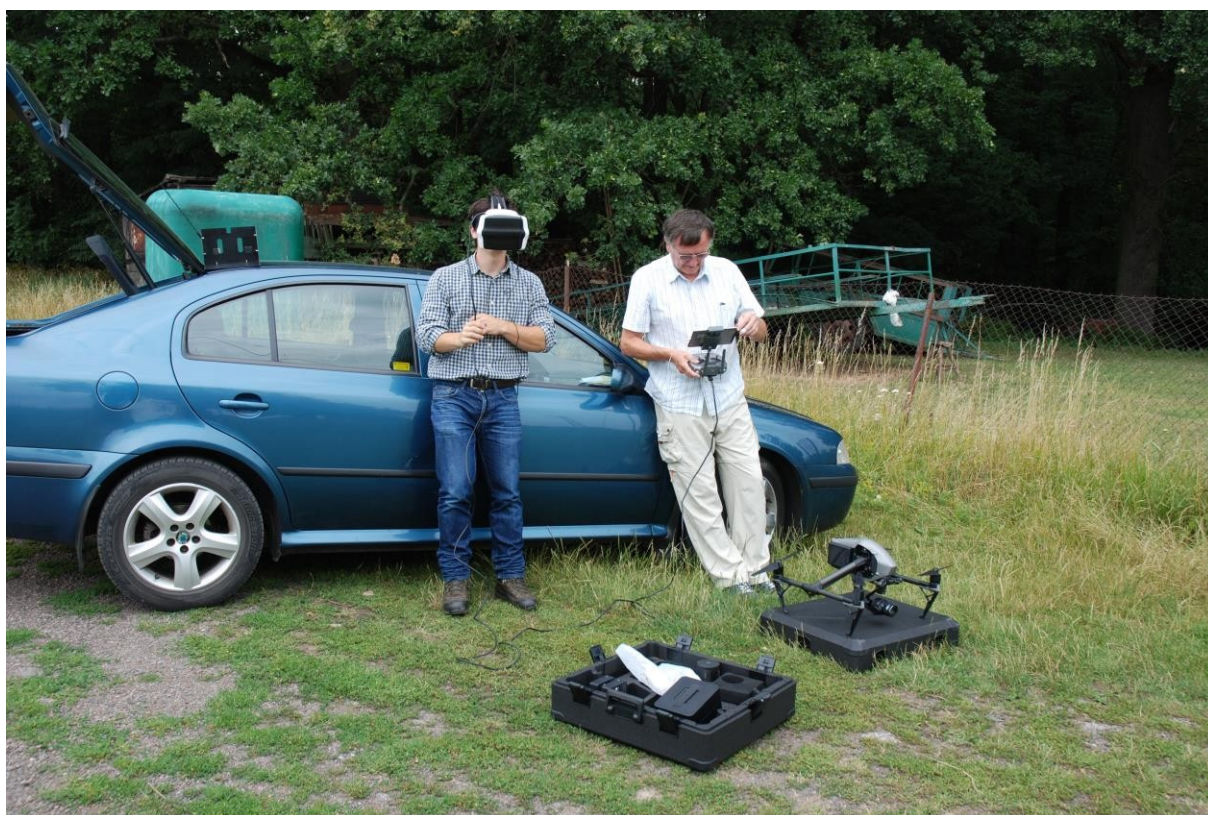
Lázeňský dům - Původně barokní lázeňský dům z let 1711-19, později hostinec, situovaný pod poutním kostelem sv. Mikuláše, v historizující úpravě asi z r.1891. Doklad barokních poutních tradic založených na zázračných účincích léčivého pramene.

Venkovský dům čp. 49 - Roubený dům venkovské usedlosti se světnicí typu jizby dendrochronologicky datovanou do r. 1651 a patrovým komorovým dílem. Jeden z nejstarších příkladů lidové architektura regionu, dokládající přeměnu jizby na světnici z období třicetileté války.

Obr. 8 Současná podoba Teresienlustu. (foto Salašová, 2017)

Obr. 9 Průzkum okolí zámecké bažantnice pomocí dronu (17.7.2017)

LITERATURA

- ADÁMEK, K. *Království české VI.: Východní Čechy, část druhá* [online]. Praha, 1914 [cit. 2017-10-10]. Dostupné z: https://archive.org/stream/krlovstvesk06broduoft/krlovstvesk06broduoft_djvu.txt
- ČÍŽEK, J. *Hrady a zámky v Čechách*. Ilustroval Petr CHOTĚBOR. Praha: Olympia, 1986. ISBN (Brož.)
- DOBRKOVSKÝ, F. *Obnova zámecké zahrady v Chroustovicích*. Záhradnictvo. Bratislava 1976/10, s. 470-472.
- HRUBÁ, T. *Památky zahradního umění a kulturní krajina severních Čech: Doksany a kněžna Teresie Poniatowská – Kinská*. Praha: Agentura BONUS, 2003. ISBN 80-86802-01-9.
- JETMAR, V. a kol. *Vysokomýtsko. Vlastivědné čtení o okrese vysokomýtském a skutečském*. 1931. Bez ISBN.
- KUČA, K. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2011. ISBN 978-80-85983-16-6.
- PACÁKOVÁ-HOŠŤÁLKOVÁ, B., PETRŮ, J., RIEDL, D., SVOBODA, A.M. *Zahrady a parky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. 1. Vyd. Praha: Libri, 1999, 521 s. ISBN 80-85983-55-9.
- SVOBODA, A. *Krajinné dědictví – konference ICOMOS-IFLA: Kněžna Teresa Poniatowska-Kinská a její zásluhy o krajinářství*. ICOMOS-IFLA. Praha, 1997.
- ŠVEC, J. *Zámek Chroustovice v době barokní*. Brno, 2007. Diplomová práce. Masarykova univerzita.

